

Cultuurhistorische waarden

Bureauonderzoek
Gebiedsontwikkeling Galgeriet

projectnummer 0434972.00
definitief
5 februari 2019

Cultuurhistorische waarden

Bureauonderzoek

Gebiedsontwikkeling Galgeriet

projectnummer 0434972.00

definitief revisie 2.0
5 februari 2019

Auteurs

Koen Wilmer
Bastian van Dijck

Opdrachtgever

Projectontwikkeling Galgeriet B.V.
Ijsbaanpad 1a
1076 CV AMSTERDAM

datum vrijgave	beschrijving revisie 2.0	goedkeuring	vrijgave
05-02-2019	definitief	E.P. de Groot	P.F.G.M. Kennes

Inhoudsopgave

Blz.

1	Inleiding	1
1.1	Kader	1
1.2	Doelstelling en beoordelingskader	1
1.3	Leeswijzer	2
2	Beschrijving plan- en studiegebied	3
2.1	Begrenzing plan- en studiegebied	3
2.2	Huidig en toekomstig gebruik	4
3	Wettelijk kader	6
3.1	Rijk	6
3.2	Provincie Noord-Holland	7
3.3	Gemeente Waterland	9
4	Ontstaansgeschiedenis	11
4.1	Ligging	11
4.2	Aanleg zeedijken	11
4.3	Bewoningsgeschiedenis	12
4.4	Recente ontwikkeling	14
5	Waarden en effectbepaling	15
5.1	Aardkunde	15
5.2	Cultuurhistorie	15
5.2.1	Werelderfgoed	15
5.2.2	Beschermd stadsgezicht	17
5.2.3	Rijks-, provinciale en gemeentelijke monumenten	18
5.3	Cultuurhistorisch landschap	19
6	Samenvatting en conclusie	21
	Literatuur en geraadpleegde bronnen	22

1 Inleiding

1.1 Kader

Projectontwikkeling Galgeriet B.V. is voornemens het verouderde en grotendeels leegstaande bedrijventerrein het Galgeriet buiten de stadsmuren van Monnickendam te transformeren tot een gemengd woon-werkgebied met ruimte voor recreatie en ontspanning. De locatie ligt ten noorden van het centrum van Monnickendam, aan de Gouwzee. Op de locatie zijn momenteel twee jachthavens aanwezig en er vindt bedrijvigheid plaats. De bedrijfsgebouwen komen leeg te staan en het proces is opgestart om het gebied vrij te maken voor een transformatie.

Figuur 1.1: Locatie van het plangebied

1.2 Doelstelling en beoordelingskader

In voorliggend rapport is deze ontwikkeling beoordeeld op de effecten ervan op de thema's aardkunde, cultuurhistorische waarden en cultuurhistorisch landschap. Er wordt nagegaan of

aardkundige, cultuurhistorische en cultuurhistorisch landschappelijke waarden aanwezig zijn in en rond het plangebied en of en hoe de (werkzaamheden ten behoeve van de) ontwikkeling effect heeft (hebben) op deze waarden.

In de brede definitie van cultuurhistorie hoort ook archeologie tot de aspecten. Echter, omdat voor archeologie specifieke wet- en regelgeving, beleid en kwaliteitsnormen gelden, is dit apart van cultuurhistorie en in een aparte rapportage beschouwd.

Voor de beoordeling wordt aangesloten bij de richtlijnen die zijn uitgegeven door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed: Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening, aanwijzingen en aanbevelingen. Het onderzoek gaat in op de mogelijke aanwezigheid, het karakter, de omvang en eventuele (mate van) verstoring van de bovengenoemde waarden binnen en rond het plangebied op het gebied van:

- Fysieke kwaliteit, waarbij de fysieke aantasting van waarden wordt beoordeeld;
- Inhoudelijke kwaliteit, waarbij de informatiewaarde en aantasting van de samenhang wordt beoordeeld;
- Beleefde kwaliteit, waarbij de aantasting van de belevingswaarde wordt beoordeeld.

In dit onderzoek worden de effecten van de ontwikkeling voor de thema's aardkunde, cultuurhistorie en cultuurhistorisch landschap beoordeeld aan de hand van een beoordelingskader.

De beoordelingscriteria voor de thema's staan in de onderstaande tabel. De effectbepaling vindt kwalitatief/beschrijvend plaats op basis van expert judgement.

Tabel 1.1: Beoordelingskader landschap en cultuurhistorie

Thema	Aspect		Criteria
Aardkunde	Aardkundig waardevolle gebieden en Aardkundige waarden		Fysieke waarde Informatiewaarde Belevingswaarde
Cultuurhistorie	Historische (steden)bouwkunde	Werelderfgoed	
		Beschermde stads- en dorpsgezicht	
		Rijks-, provinciale en gemeentelijke monumenten	
Cultuurhistorisch landschap	Historische geografie en landschappelijke waarden	Historisch-landschappelijke hoofdstructuur	Belevingswaarde
		Historisch-landschappelijke structuren en elementen	

1.3 Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd:

In hoofdstuk 2 wordt een beschrijving van het plan- en studiegebied gegeven, waarna in hoofdstuk 3 de wettelijke kaders omtrent aardkunde, cultuurhistorie en cultuurhistorisch landschap volgen. In hoofdstuk 4 wordt de ontstaansgeschiedenis van het gebied uiteen gezet. De uitgangspunten voor het onderzoek en de aanwezige aardkundige, cultuurhistorische en cultuurhistorisch landschappelijke waarden en de effecten van de maatregelen op deze waarden worden in hoofdstuk 5 gegeven, waarna in hoofdstuk 6 een samenvatting en conclusie volgt.

2 Beschrijving plan- en studiegebied

2.1 Begrenzing plan- en studiegebied

In dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen plangebied enerzijds en studiegebied anderzijds. Met plangebied wordt het gebied bedoeld waarop de in de inleiding genoemde plannen/werkzaamheden betrekking hebben. Binnen dit gebied kunnen eventueel aanwezige aardkundige, cultuurhistorische en cultuurhistorisch landschappelijke waarden verstoord worden.

Het studiegebied is het gebied waar informatie over wordt ingewonnen om een goed beeld te krijgen van de landschappelijke, cultuurhistorische en aardkundige waarden. Dit gebied is veelal groter dan het plangebied. Historisch landschappelijke waarden en cultuurhistorische (bouwkundige) waarden buiten het plangebied worden meegenomen in dit onderzoek. Deze waarden worden niet alleen bepaald door de intrinsieke waarde van het element, de vormgeving van de omgeving heeft eveneens invloed op deze waarden, met name de belevingswaarde. Plannen/werkzaamheden leiden niet tot directe aantasting van aardkundige, cultuurhistorische en (cultuurhistorisch) landschappelijke waarden, maar kunnen wel indirect een effect hebben op de belevingswaarde en/of samenhang van waarden in het plangebied en studiegebied (ensemblewaarde).

Begrenzing plangebied

Het Galgeriet ligt in de gemeente Waterland en is een voormalig bedrijventerrein ten oosten van de historische binnenstad van Monnickendam. Aan de westzijde is de binnenstad van Monnickendam gelegen. Aan de noordzijde ligt water dat leidt naar het Gouwzee en het Markermeer. Ten oosten van het plangebied ligt een groen recreatiegebied met bossen (Hemmeland) en een deel van de jachthaven. Aan het zuiden wordt het plangebied begrensd door de Waterlandse Zeedijk waarbuiten enkele moderne woonwijken gelegen zijn. Het plangebied van het project is in figuur 2.1 weergegeven.

Figuur 2.1: Uitsnede topografische kaart met in rood het plangebied.

2.2 Huidig en toekomstig gebruik

Huidig gebruik

Tegenwoordig staat een deel van de bedrijven op het terrein van het Galgeriet leeg. De grootste huidige gebruikers van het gebied zijn de jachthavens, die gezamenlijk ongeveer 1.150 ligplaatsen aanbieden, en andere nautische bedrijvigheid.

Op dit moment kent het bedrijventerrein ongeveer 20 verschillende bedrijven, het merendeel op relatief kleine kavels. Grotere bedrijven zijn de gemeentewerf, het cluster met aan de jachthaven gerelateerde bedrijven en horeca, en zalmrokerij Zalmhuis Steur.

Overige bedrijven zijn onder meer: bewerking van metaal en andere materialen, verkoop van jachten, autoschadeherstel, scheepsbouwadvies en horeca groothandel. Door de ligging aan het water is circa 60% van de bedrijven nautisch en/of water gerelateerd. Een aantal begeeft zich op de internationale markt, bijvoorbeeld met de fabricage en verkoop van slooponderdelen.

Figuur 2.2: Luchtfoto met in rood het plangebied

Maatregelen toekomstig gebruik

In de toekomstige situatie wordt slechts een deel van de huidige functies behouden. Het betreft de functies die geen grote richtafstanden hebben met betrekking tot de milieucategorisering. De levendigheid van het gebied wordt versterkt door middel van horeca, hiermee wordt beoogd te voorkomen dat het gebied een te monotoon karakter krijgt. De jachthavens worden samengevoegd en zullen hierdoor moeten inkrimpen in het aantal ligplaatsen tot een totaal van circa 850, waarbij een uitruil van ligplaatsen en jachthaven-specifieke activiteiten zal plaatsvinden.

Verder is het voornemen om er ca. 700 woningen te realiseren in combinatie met een 'werklandschap'. Tevens wordt er een supermarkt en mogelijk een hotel gerealiseerd. Ten behoeve van de ontwikkeling wordt een klein deel van de Gouwzee gedempt. Alle gebouwen in het plangebied worden hoger (ca. 1 meter) gebouwd. Daarbij wordt beoogd het parkeren ondergronds te brengen.

Figuur 2.3: Verbeelding van de bouwlocaties en het stratenplan (bron: Stedenbouwkundig Programma van Eisen 11-10-2018).

3 Wettelijk kader

In dit hoofdstuk is een wettelijk kader omtrent aardkundige, cultuurhistorische en cultuurhistorische landschappelijke waarden opgenomen.

Voor cultuurhistorisch landschappelijke waarden is geen strikt wettelijk kader aanwezig. Wel zijn op Rijks- en provinciaal niveau waardevolle landschappen aangeduid waarmee bij ontwikkelingen rekening dient te worden gehouden. Bijvoorbeeld de invloed op de landschappelijke structuur, samenhang en elementen en de effecten op de ruimtelijk-visuele kwaliteit (openheid, structuren, zichtlijnen) van het open landschap zelf. Hieronder zijn de beleidskaders van het Rijk, de provincie Noord-Holland en gemeente Waterland beschreven.

3.1 Rijk

Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte

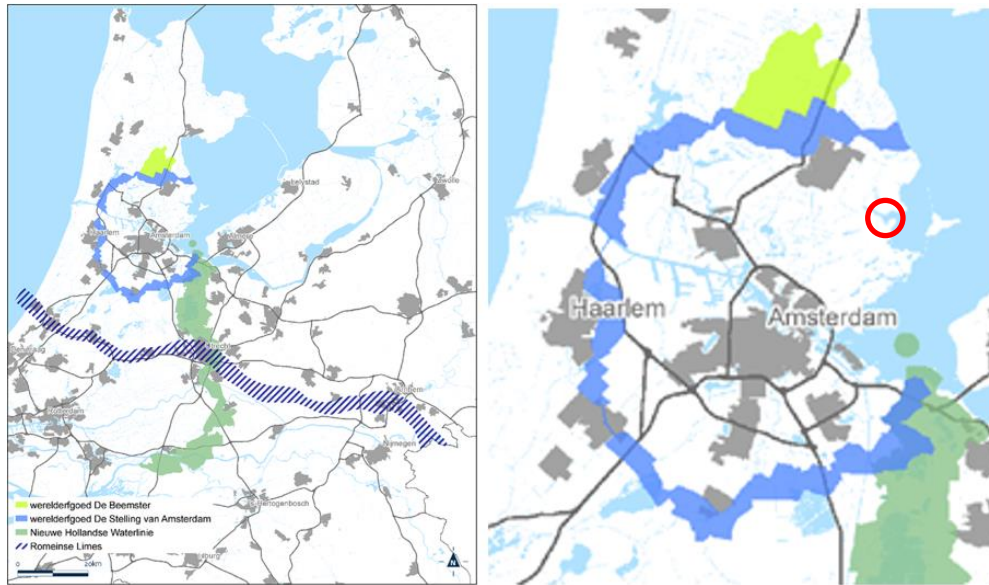
In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte laat het Rijk de verantwoordelijkheid voor de afstemming tussen verstedelijking en groene ruimte op regionale schaal over aan provincies. Daarmee wordt bijvoorbeeld het aantal regimes in het landschap- en natuurdomein fors ingeperkt. Daarnaast wordt (boven)lokale afstemming en uitvoering van verstedelijking overgelaten aan (samenwerkende) gemeenten binnen provinciale kaders.

In de Structuurvisie zijn 13 nationale belangen benoemd; hiervoor is het Rijk verantwoordelijk en wil het resultaten boeken. Nationaal Belang 10 is ruimte voor behoud en versterking van (inter)nationale unieke cultuurhistorische en natuurlijke kwaliteiten. Deze kwaliteiten geven identiteit aan een gebied. Het Rijk is verantwoordelijk voor het cultureel en natuurlijk UNESCO-werelderfgoed, kenmerkende stads- en dorpsgezichten, rijksmonumenten en cultuurhistorische waarden in of op de zeebodem.

Op basis van landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten heeft het Rijk in het verleden een selectie gemaakt van twintig 'Nationale landschappen'. Het plangebied is gelegen binnen nationaal landschap 'Laag Holland'. De kernkwaliteiten van dit nationale landschap zijn de openheid, het geometrisch patroon van de droogmakerijen en de strokenverkaveling. Binnen het plangebied zijn geen van deze kwaliteiten aanwezig.

Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro)

In het geldende Rijksbeleid, het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro), zijn in artikel 2.13 regels over Erfgoederen van uitzonderlijke universele waarde opgenomen. Uit de kaart van het Barro (zie figuur 3.1) blijkt dat het plangebied niet is gelegen binnen een van de erfgoederen van uitzonderlijke universele waarden.

Figuur 3.1: Kaart erfgoederen van uitzonderlijke universele waarde, met in rood indicatief de ligging van het plangebied. Bron: Barro, kaart 7.

Erfgoedwet

De wet- en regelgeving op rijksniveau rondom cultureel erfgoed is vastgelegd in de Erfgoedwet. Het is het belangrijkste sectorale instrument voor de bescherming van cultureel erfgoed.

In de Erfgoedwet is geregeld hoe monumenten aangewezen kunnen worden als beschermd monument. De wet heeft betrekking op gebouwen en objecten, stads- en dorpsgezichten, archeologische waarden en op het uitvoeren van archeologisch onderzoek.

Monumenten moeten van belang zijn door hun schoonheid, de wetenschappelijke en/of hun cultuurhistorische betekenis. Een monument kan worden aangewezen als rijksmonument wanneer het aan bovenstaande voldoet en als het een nationale, unieke waarde heeft. Ook geeft de Erfgoedwet voorschriften voor het wijzigen, verstoren, afbreken of verplaatsen van een beschermd monument. Die voorschriften houden in dat er niets aan het monument mag worden veranderd zonder voorafgaande vergunning. Deze vergunning moet op voorhand worden aangevraagd bij het bevoegd gezag.

De monumenten nabij het plangebied zijn op de Provinciale Informatiekaart landschap en cultuurhistorie opgenomen, zie paragraaf 3.2.

Beschermd stad- en dorpsgezicht

Een beschermd stads- of dorpsgezicht is een gebied binnen een stad of dorp met een bijzonder cultuurhistorisch karakter. Door deze bescherming blijft het cultuurhistorische karakter behouden. In Nederland zijn er ruim 450 van deze beschermde gebieden. Deze gebieden zijn beschermd in de Erfgoedwet.

3.2 Provincie Noord-Holland

Structuurvisie 2040

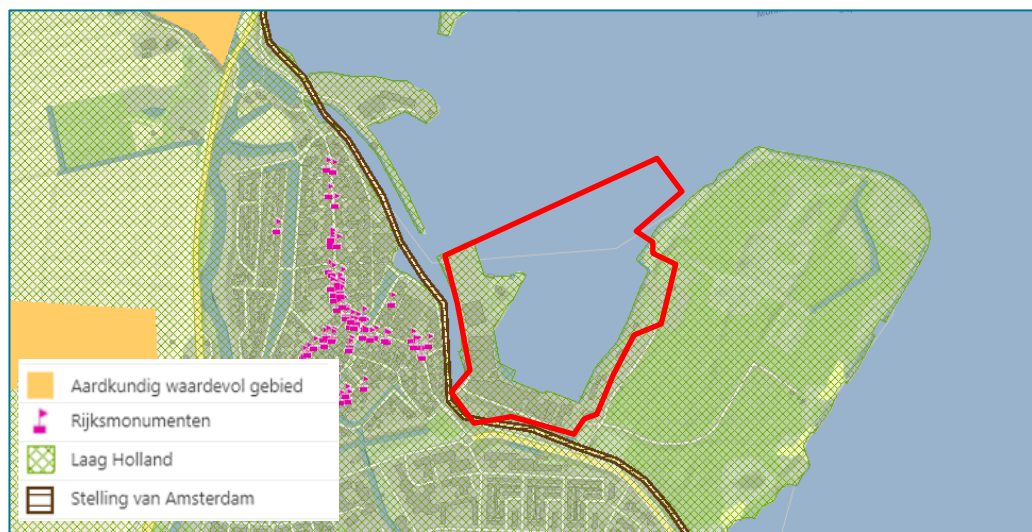
De provincie Noord-Holland heeft in de 'Structuurvisie 2040' ruimtelijke kwaliteit, naast klimaatbestendigheid en duurzaam ruimtegebruik opgenomen als één van de drie

hoofdbelangen. De Leidraad Landschap en Cultuurhistorie is een belangrijk instrument om daar richting aan te geven. De Leidraad is een provinciale handreiking voor het inpassen van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen in het landschap, zoals bebouwing, agrarische bedrijven, infrastructuur of vormen van energieopwekking. De Leidraad geeft gebiedsgerichte én ontwikkelingsgerichte beschrijvingen en geeft zo richting aan de manier waarop ruimtelijke ontwikkelingen kunnen bijdragen aan de kwaliteit van de leefomgeving. De provincie beoogt met deze Leidraad om te werken aan het behouden en versterken van de kwaliteit van het landschap en de cultuurhistorie.

Provinciale Ruimtelijke verordening (PRV) en Leidraad Landschap en Cultuurhistorie

De PRV beschrijft de provinciale belangen ten aanzien van landschappelijke en cultuurhistorische waarden. De Leidraad Landschap en Cultuurhistorie, verankerd in artikel 15 van de PRV, is geen document met normstellende voorschriften. Behoud en bescherming van landschappen en cultuurhistorische objecten en structuren is op andere manieren geregeld. Cultuurhistorische monumenten worden beschermd binnen de Provinciale Monumentenverordening, aardkundige monumenten via de Provinciale Milieuverordening en voor het UNESCO-erfgoed zoals de Stelling van Amsterdam, die gelegen is in de nabijheid van het plangebied, zijn nadere ruimtelijke regels elders in de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV) verankerd.

De provincie Noord-Holland heeft de Leidraad geografisch uitgewerkt in de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie (ILC). De ILC geeft onder andere informatie over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten en historische dijken. Hierbij wordt aangesloten bij het rijksbeleid. Zoals in figuur 3.2 is weergegeven bevinden zich in de directe omgeving van het plangebied geen aardkundig waardevolle gebieden.

Figuur 3.2: Ligging plangebied t.o.v. aardkundig waardevolle gebieden en cultuurhistorische waarden en landschappen (bron: ILC).

Landschap Laag Holland

Het landschap 'Laag Holland', gelegen tussen Amsterdam en Zaanstad heeft belangrijke natuur- en cultuurhistorische waarden. Voor dit landschap geldt geen specifiek beschermingsregime, maar de belangrijkste waarden worden via het landschapsbeleid van de provincie Noord-Holland

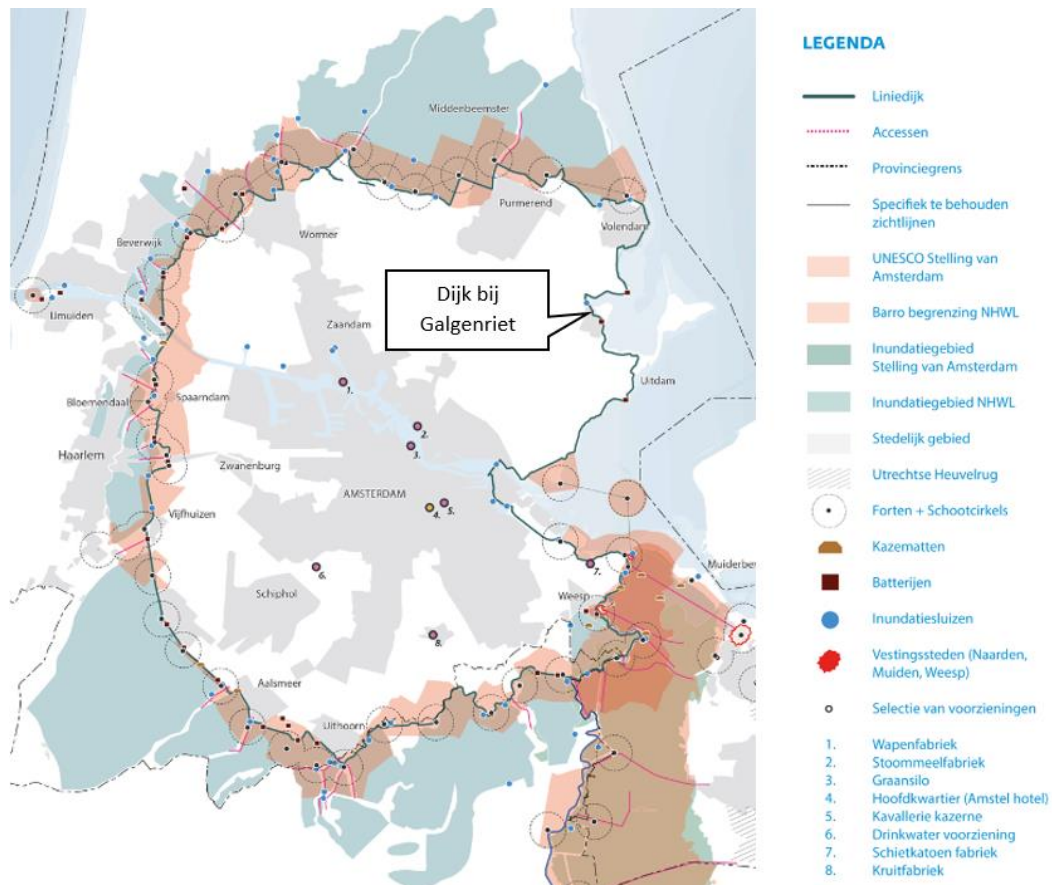

beschermd. Een deel van de waarden (natuur) zijn reeds via de Natura 2000-wetgeving geborgd. Daarnaast zijn de belangrijkste landschappelijke waarden via de aanwijzingen als UNESCO-werelderfgoed beschermd.

De landschappelijke en cultuurhistorische waarden zijn in het beleid van de provincie Noord-Holland nauw met elkaar verweven. Dit leidt ertoe dat geen separate kaarten met landschappelijke vlakken, lijnen en objecten zijn gemaakt. De provincie heeft in de ILC deze waarden bij elkaar gevoegd.

UNESCO Werelderfgoed: Stelling van Amsterdam

De Stelling van Amsterdam is van groot cultuurhistorisch en landschappelijk belang en daarom in 1996 aangewezen als UNESCO Werelderfgoed. Vanuit het Barro volgt dat het plangebied niet gelegen is in de Stelling van Amsterdam. Op de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie (zie figuur 3.2) is de Waterlandse Zeedijk daarom ten onrechte aangeduid als Stelling van Amsterdam. In de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie zelf is de dijk niet aangeduid als Stelling van Amsterdam. Wel is de Waterlandse Zeedijk op grond van deze Leidraad onderdeel van de Liniedijk, zie figuur 3.3.

Figuur 3.3: Kaart 'Stelling van Amsterdam'. Bron: Leidraad Landschap en Cultuurhistorie.

Provinciale monumentenverordening

De Waterlandse Zeedijk is deels aangewezen als provinciaal monument, zie figuur 3.4. Het betreffende deel van de dijk is beschermd op basis van de provinciale monumentenverordening. Voor provinciale monumenten geldt dat het niet is toegestaan om zonder of in afwijking van een omgevingsvergunning:

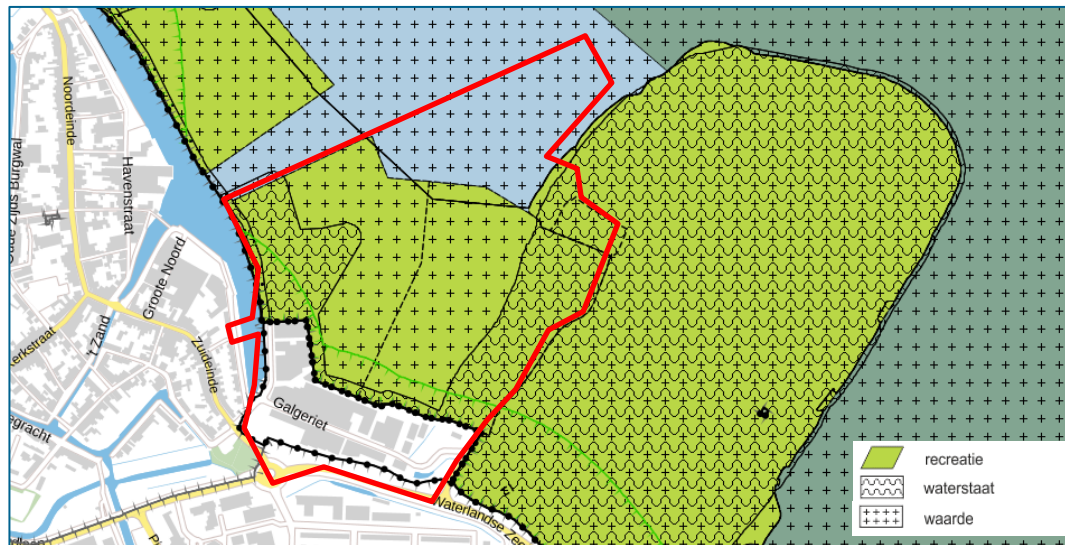
- a. het monument te slopen, te verstoren, te verplaatsen of in enig opzicht te wijzigen;
- b. een beschermd monument te herstellen, te gebruiken of te laten gebruiken, op een wijze waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht;
- c. werkzaamheden aan de fundering of riolering van een beschermd monument te verrichten zonder voorafgaand archeologisch onderzoek.

Figuur 3.4: Deel van de Waterlandse Zeedijk dat aangewezen is als provinciaal monument. Bron: Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie.

3.3 Gemeente Waterland

Het plangebied is gelegen binnen beheersverordening Galgeriet en bestemmingsplannen 'Buitengebied Waterland 2013' en 'Monnickendam Buiten de Vesting'. De gronden binnen het plangebied zijn in het bestemmingsplan bestemd als 'Recreatie - Jachthaven' en hebben deels de dubbelbestemmingen 'Waarde – Archeologie 4' en 'Waterstaat – Waterkering'. De gronden met de dubbelbestemming waterkering zijn mede bestemd voor het behoud van cultuurhistorische waarden.

Figuur 3.5. Uitsnede bestemmingsplankaart 'Buitengebied Waterland 2013'.

In de beheersverordening zijn de gronden van het plangebied bestemd als 'Bedrijf', 'Bedrijfsterrein', 'Groen', 'Recreatie – Jachthaven' en 'Verkeer – Verblijf', en hebben deels de dubbelbestemmingen 'Waarde – Archeologie 4' en 'Waterstaat – Waterkering'. De gronden met de dubbelbestemming waterkering zijn mede bestemd voor het behoud van cultuurhistorische waarden.

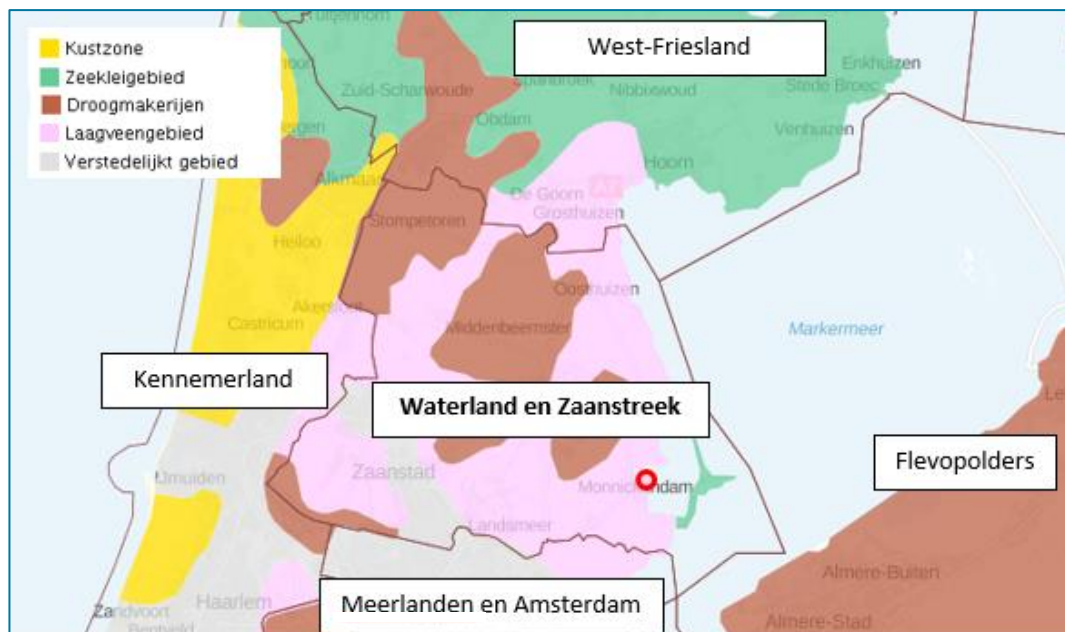
Figuur 3.6. Bestemmingsplankaart beheersverordening 'Galgeriet'.

Ten westen van het plangebied is bestemmingsplan 'Monnickendam Binnen de vesting 2013' gelegen. Binnen dit bestemmingsplan is de stedelijke kern grenzend aan het plangebied aangewezen als beschermd stadgezicht. De gronden met deze bestemming zijn mede bestemd voor het behoud, herstel en de uitbouw van de cultuurhistorische en ruimtelijke waarden van het gebied en zijn bebouwing.

4 Ontstaansgeschiedenis

4.1 Ligging

Het Galgeriet ligt in Monnickendam, gemeente Waterland, in de regio Waterland en Zaanstreek. De Zuiderzee, het huidige Markermeer, begrenst de regio Waterland en de Zaanstreek aan de oostzijde. In het noorden wordt de grens gevormd door de Westfriese omringdijk. De westelijke grens loopt via de ringvaart van de Schermer en de Markervaart naar Krommenie, en van daar door de Wijkermeerpolder naar het Noordzeekanaal. Het Noordzeekanaal markeert tegenwoordig samen met het IJ de zuidelijke grens van Waterland en de Zaanstreek.

Figuur 4.1: Uitsnede regio- en landschappenkaart CultGis met in rood globaal het plangebied
(bron: <https://landschapinnederland.nl/bronnen-en-kaarten/cultgis>).

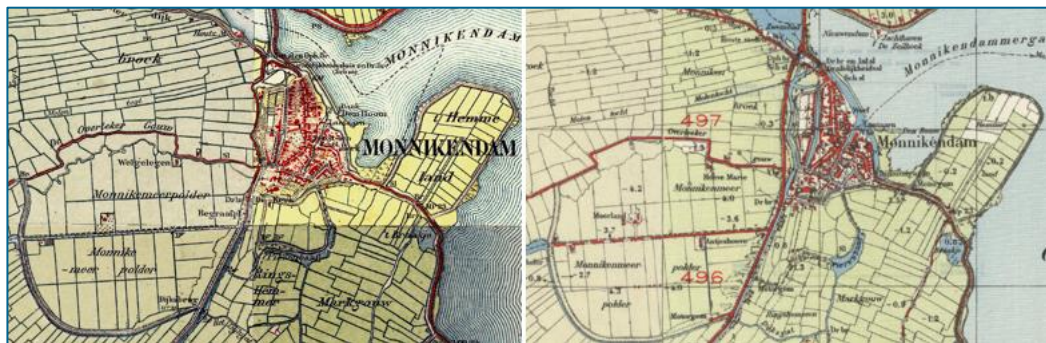
Regio Waterland en Zaanstreek vormt het laaggelegen, natte hart van Noord-Holland in de Noordelijke laagveengebieden. De regio heeft een binnen Nederland uniek cultuurlandschap met een grote waterrijkdom.

4.2 Aanleg zeedijken

In de 12e eeuw is er in Waterland door stormvloedén enorm veel schade aangericht, veel land was weggeslagen door de zee. Om bescherming te bieden tegen het zeewater werd al snel begonnen met de aanleg van zeedijken. Op de plaats waar een dijkkring een oude waterloop kruiste werden dammen aangelegd, vaak ontstonden daarbij nieuwe nederzettingen, zoals Monnickendam.

Tegen het einde van de 13e eeuw kende Waterland een gesloten dijkkring, de Waterlandse Zeedijk. Enkele oude veengebieden waren buitengedijkt, zoals het Hemmeland. Deze landen werden in de 14e eeuw wel omkaad.

Er hebben zich sinds de aanleg van de eerste zeedijk zo veel dijkdoorbraken en landverliezen voorgedaan, dat de huidige zeedijk nauwelijks meer overeenkomt met de oorspronkelijke zeedijk. De huidige zeedijk bestaat dan ook voor een heel groot deel uit stukken inlaagdijk. Resten van dijkdoorbraken zijn langs de gehele dijk nog zichtbaar in de vorm van wielen: ronde doorbraakgaten, waarvan sommige naderhand zijn drooggemaakt. Een voorbeeld van een wiel is mogelijk het Monnikenmeer ten westen van Monnickendam, duidelijk te herkennen in het landschap (zie figuur 4.2).

Figuur 4.2: Monnickendam in 1900 en 1950 (bron: Topotijdreis.nl).

4.3 Bewoningsgeschiedenis

Het veenland van Waterland is in relatief korte tijd ontgonnen. De oude woonplaatsen in het gebied lagen niet op dezelfde plek als de huidige dorpen. In de loop van de 13de en 14de eeuw zijn veel dorpen verplaatst naar wegen of waterlopen. Het is in deze periode dat de akkerbouw aan betekenis had ingeboet (door de bodemdaling en de inbraken van de zee) en niet-agrarische activiteiten als handel en visserij belangrijker werden. Door de toegenomen dreiging van de zee moest men maatregelen treffen om huis en haard tegen overstromingen te beschermen. Op verschillende plaatsen zijn terpen opgeworpen: op Marken, in Oostzaan en in Monnickendam.

De grote bloeitijd van Monnickendam vond plaats in de tweede helft van de 16^e eeuw. In die tijd was Amsterdam nog Spaans; veel kooplieden waren Amsterdam ontvlucht en hadden zich in Monnickendam gevestigd. Vol verwachting werd de stad in 1575 vergroot: de stadsmuur en de stadsgracht werden een eind naar buiten gelegd. Amsterdam sloot zich echter in 1578 bij de Republiek aan. Bovendien begon de haven van Monnickendam te verzanden. Het gevolg was dat de economische activiteit langzaam maar zeker weer door Amsterdam werd overgenomen. De groei van de stad kwam tot stilstand en de nieuwe stedelijke ruimte die in 1575 was gerealiseerd werd pas na de Tweede Wereldoorlog volgebouwd.

De oorspronkelijke stedelijke structuur van Monnickendam is bewaard gebleven. Nog steeds wordt de entree van de stad gevormd door drie oorspronkelijke hoofdstraten, namelijk het Noordeinde, het Zuideinde en de Kerkstraat. Het Noordeinde en het Zuideinde fungeren als dijken. Het dijkkarakter van deze wegen is nog herkenbaar door een verkaveling met lange smalle percelen haaks op deze wegen en een stegenpatroon in dezelfde richting. Kenmerkend zijn de laag gelegen stoepen als gevolg van de door dijkophoging hoger gelegen rijweg.¹

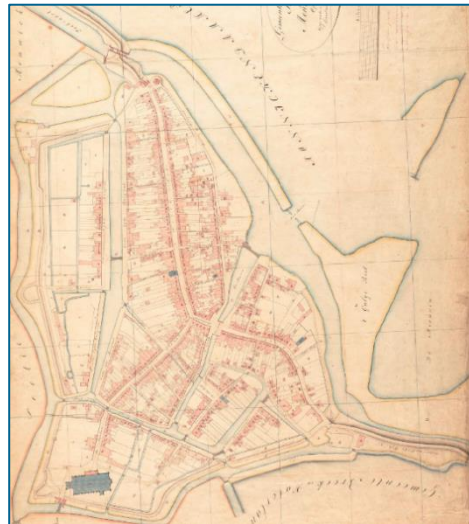

Figuur 4.3: Ligging Noordeinde, Zuideinde en Kerkstraat (bron: Cyclomedia Globespotter, 2017).

Plangebied

Op de kadastrale kaarten uit 1811-1832 is er geen sprake van bebouwing of bewoning binnen het plangebied (figuur 4.4). De gronden liggen buitendijks en zijn in gebruik als weiland, hooiland of akkerland en zijn op de kaart reeds aangeduid als het Galgeriet.

Op de kaart van 1900 is er weinig veranderd aan de situatie binnen het plangebied (figuur 4.2). Er is geen verdere bebouwing verschenen in het plangebied.

Figuur 4.4: Uitsnede kadastrale minuut 1811-1832 (bron: beeldbank.cultureelerfgoed.nl).

¹ Bron: Barends et al, Leidraad Landschap en cultuurhistorie 2018, Landschapinederland.nl

4.4 Recente ontwikkeling

Het bedrijventerrein het Galgeriet is ten oosten van de bebouwde kom van de historische kern van Monnickendam ontstaan. De eerste bebouwing ontstond aan het begin van de jaren '60 aan de westzijde van het Galgeriet. De jachthavens werden begin jaren '80 aangelegd. Aan het eind van dit decennium was het Galgeriet vrijwel geheel verkaveld. Sinds het begin van de jaren negentig is het bedrijventerrein nagenoeg geheel bebouwd en is er geen uitgeefbare grond meer beschikbaar. In het afgelopen decennium is er op het Galgeriet langzaam maar steeds meer leegstand ontstaan.

Figuur 4.4: Ontwikkeling van het plangebied met links 1961 en rechts 1981 (bron: www.topotijdreis.nl).

5 Waarden en effectbepaling

5.1 Aardkunde

In en rond het plangebied bevinden zich geen aardkundig waardevolle gebieden. Tevens worden geen (bijzondere of beschermd) aardkundige waarden geconstateerd, zie figuur 3.5.

5.2 Cultuurhistorie

5.2.1 Werelderfgoed

Waarden

Uit het Barro blijkt dat de Waterlandse Zeedijk, evenals de andere delen van het plangebied van Galgeriet, geen onderdeel zijn van het UNESCO werelderfgoed.

Effecten

Er geen sprake van aantasting van universele waarde zoals opgenomen in het Barro.

5.2.2 Beschermd stadsgezicht

Waarden

De historische kern van Monnickendam is aangewezen als beschermd stadsgezicht. Het gebied is op 24 juli 1970 definitief aangewezen als beschermd stads- en dorpsgezicht en beslaat een oppervlakte van 28,6 hectare. De gezichtsbescherming richt zich op de stedenbouwkundige en cultuurhistorische waardering van het gebied en stelt het toekomstig functioneren daarvan veilig. Het is een gebied met een bijzonder cultuurhistorisch karakter en een hoge cultuurhistorische waarde. Het gebied dat is aangewezen als beschermd stadsgezicht is weergegeven in figuur 5.1.

Figuur 5.1: Beschermd stadsgezicht Monnickendam.

Effecten

De ontwikkeling van het Galgeriet heeft geen directe consequenties voor het beschermd stads-

en dorpsgezicht omdat de bescherming ervan is gericht op ontwikkelingen binnen de begrenzing van het gezicht. Er vindt geen aantasting plaats van de fysieke en informatieve waarde. De effectbepaling op de belevingswaarde is tweeledig:

1. verandert het zicht vanuit het beschermd gezicht op het plangebied, of
2. verandert de beleving van het stadsgezicht vanuit het plangebied.

Zicht op het plangebied

In het plangebied zijn enkele appartementencomplexen beoogd van maximaal 9 bouwlagen, zie figuur 5.2. Dit levert een andere beleving op van het plangebied vanaf het beschermd stadsgezicht, er wordt echter niet verwacht dat dit een aantasting betekent van de belevingswaarde vanuit het beschermd stadsgezicht van Monnickendam.

Figuur 5.2: Maximaal aantal bouwlagen: hoe donkerder, hoe hoger (bron: Stedenbouwkundig programma).

Zicht vanaf het plangebied

De kades in het plangebied ondergaan een metamorfose. Ze worden beoogd in de nieuwe situatie voornamelijk voetgangers en langzaam verkeer te bedienen. Door het gebied autoluw (of zelfs autovrij) in te richten, kunnen de kades worden benut voor verblijf en ontmoeting. Hiermee kan het zicht op het beschermd stadsgezicht verbeteren.

5.2.3 Rijks-, provinciale en gemeentelijke monumenten

Waarden

Rijks- en provinciale monumenten zijn beschermd onder respectievelijk de Erfgoedwet en de Provinciale monumentenverordening. De monumenten zijn op de ILC opgenomen, zie figuur 5.3, en zijn voornamelijk geconcentreerd rond de drie oorspronkelijke hoofdstraten. De wetgeving en het beleid ten aanzien van monumenten gaan uit van behoud van de monumenten.

Om hieraan invulling te geven, wordt bij de beoordeling rekening gehouden met de invloed van de fysieke ingrepen op de monumenten door te kijken naar ruimtebeslag op deze monumenten en invloed op het aanzicht van de monumenten.

Figuur 5.3. Rijksmonumenten nabij het plangebied (bron: ILC).

Naast de Rijksmonumenten aangegeven in figuur 5.3 is een deel van de Waterlandse Zeedijk tevens aangewezen als provinciaal monument in de monumentenverordening (zie figuur 3.4).

Effecten

In het plangebied zelf bevinden zich geen Rijks- en/of gemeentelijke monumenten.

De Rijksmonumenten die het dichtst in de buurt van het plangebied komen liggen op circa 100 meter afstand, in de historische kern van Monnickendam. De monumenten worden niet fysiek aangetast door de ontwikkeling.

Gezien de afstand tot de ontwikkelingen in het plangebied is er ook geen aantasting van de inhoudelijke en belevingskwaliteit van de monumenten.

Het stedenbouwkundig plan (zie figuur 5.4) laat zien dat, tussen de rotonde en de aansluiting van de Provinciale weg op het Hemmeland, een tweede ontsluitingsweg voor het Galgeriet wordt gerealiseerd over de Waterlandse Zeedijk heen. Dit deel van de Waterlandse Zeedijk is geen provinciaal monument. Vanuit cultuurhistorie zijn er derhalve geen belemmeringen. Vanuit het oogpunt van waterveiligheid is wel geborgd dat de waterkerende functie van de dijk behouden blijft. De waterveilige hoogte van minimaal +2,1 meter wordt gehandhaafd.

Figuur 5.4: Detail stedenbouwkundig plan, met de te realiseren ontsluiting over de Waterlandse Zeedijk.

5.3 Cultuurhistorisch landschap

Waarden

De Waterlandse Zeedijk kent nabij het plangebied niet de genoemde openheid in het landschap, het plangebied ligt binnen stedelijk gebied. De buitendijkse landen (waaronder het plangebied) vormen echter een essentieel onderdeel van de oudste vorm van een dijkverdedigingssysteem waarbij men buiten de dijk voorland liet liggen om de slag van het water te breken. Hiermee heeft het gebied een hoge oorspronkelijke cultuurhistorische waarde. Met de bebouwing sinds de jaren '60 is er echter reeds aan waarde ingeboet.

Effecten

Het gebied wordt wezenlijk gewijzigd, de verwachting is echter niet dat dit een aantasting van de huidige fysieke waarde oplevert. De informatieve en belevingswaarde van het plangebied als buitendijks land wordt niet aangetast. De ontwikkeling beoogt de binding met het water te versterken door de hoofdstraat van het nieuwe Galgeriet aan te leggen op waterveilige hoogte en kades lager te leggen, zodat er directe relatie ontstaat met het water.

6 Samenvatting en conclusie

Onderhavig rapport bevat een cultuurhistorisch onderzoek, uitgevoerd voor de ontwikkeling van Het Galgeriet in Monnickendam, gemeente Waterland.

Projectontwikkeling Galgeriet B.V. is voornemens het verouderde en grotendeels leegstaande bedrijventerrein het Galgeriet buiten de stadsmuren van Monnickendam te transformeren tot een gemengd woon-werkgebied met ruimte voor recreatie en ontspanning. De locatie ligt ten noorden van het centrum van Monnickendam, aan de Gouwzee. Op de locatie zijn momenteel twee jachthavens aanwezig en er vindt bedrijvigheid plaats. De bedrijfsgebouwen komen leeg te staan en het proces is opgestart om het gebied vrij te maken voor een transformatie.

In dit rapport zijn de werkzaamheden van dit project beoordeeld op de effecten ervan op de thema's aardkunde, cultuurhistorie en cultuurhistorisch landschap.

Uit het bureauonderzoek komt naar voren dat binnen het plangebied geen cultuurhistorische waarden aanwezig zijn, die door de ontwikkeling aangetast worden.

Literatuur en geraadpleegde bronnen

Barends et al., 1986: *Het Nederlandse landschap. Een historisch-geografische benadering*.
Uitgeverij Matrijs, Utrecht

Gemeente Waterland, 2018: *Galgeriet Stedenbouwkundig Programma van Eisen*

Sweco, 2018: *Quicksan Galgeriet*

Kaarten

- Kadastrale kaarten 1811-1832 (<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl>)
- Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie <https://maps.noord-holland.nl/GeoWeb51HTML5/index.html?viewer=ilc>

Internet

- Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2018
<https://leidraadlc.noord-holland.nl/structuren/sva-nhw/>
- www.cultureelerfgoed.nl
- www.landschapinnederland.nl/bronnen-en-kaarten/cultgis
- www.rijksmonumenten.nl
- www.atlasleefomgeving.nl
- www.pdok.nl
- www.ruimtelijkeplannen.nl
- www.topotijdreis.nl

Over Antea Group

Van stad tot land, van water tot lucht; de adviseurs en ingenieurs van Antea Group dragen in Nederland sinds jaar en dag bij aan onze leefomgeving. We ontwerpen bruggen en wegen, realiseren woonwijken en waterwerken. Maar we zijn ook betrokken bij thema's zoals milieu, veiligheid, assetmanagement en energie. Onder de naam Oranjewoud groeiden we uit tot een allround en onafhankelijk partner voor bedrijfsleven en overheden. Als Antea Group zetten we deze expertise ook mondiaal in. Door hoogwaardige kennis te combineren met een pragmatische aanpak maken we oplossingen haalbaar én uitvoerbaar. Doelgericht, met oog voor duurzaamheid. Op deze manier anticiperen we op de vragen van vandaag en de oplossingen van de toekomst. Al meer dan 60 jaar.

Contactgegevens

Beneluxweg 125
4904 SJ OOSTERHOUT
Postbus 40
4900 AA OOSTERHOUT
T. (06) 46 39 52 23
E. eveline.degroot@anteagroup.com

www.anteagroup.nl

Copyright © 2018

Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar worden
gemaakt door middel van druk, fotokopie,
elektronisch of op welke wijze dan ook,
zonder schriftelijke toestemming van de
auteurs.